

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Фінансове право»

на тему: «Правове регулювання податку на додану вартість (ПДВ)»

Студентка групи: ПР-31

Летняк Ірина Андріївна

Керівник: Шевчук Оксана Романівна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS__

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	5
1.1. Поняття, сутність та історія розвитку ПДВ в Україні та світі	5
1.2. Нормативно-правова база регулювання ПДВ в Україні	8
1.3. Правовий статус платників ПДВ, їх права та обов'язки.....	10
Висновки до розділу 1	13
РОЗДІЛ 2	
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	14
2.1. Правове регулювання ставок ПДВ: основна ставка та пільгові режими ...	14
2.2. Правовий порядок обчислення та сплати ПДВ	17
Висновки до розділу 2	21
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПДВ В УКРАЇНІ.....	22
3.1 Інституційні та нормативно-правові механізми вдосконалення системи оподаткування ПДВ в Україні	22
3.2. Інноваційні підходи до адміністрування ПДВ в умовах цифровізації економіки	25
Висновки до розділу 3	27
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31

ВСТУП

Актуальність теми. Правове регулювання податку на додану вартість (далі – ПДВ) є одним із найважливіших аспектів фіскальної політики та податкового адміністрування в сучасному праві та економіці. ПДВ є важливим джерелом фіскальних надходжень не тільки в Україні, а й в усьому світі, і його ефективне правове регулювання необхідне для економічної стабільності та розвитку. Вивчення правових засад ПДВ набуває особливої актуальності у зв'язку з реформуванням податкової системи України з метою європейської інтеграції: складність адміністрування ПДВ, його вплив на управління бізнесом та роль ПДВ у міжнародній торгівлі підкреслюють важливість цієї теми дослідження в сучасному правовому та економічному дискурсі.

Стан дослідження проблеми. Правове регулювання ПДВ активно вивчається багатьма українськими та зарубіжними вченими в галузі податкового права, фінансового права та економіки. Важливим внеском у цю сферу є дослідження систем контролю ПДВ, порівняльний аналіз міжнародних систем ПДВ та дослідження у сфері запобігання шахрайству з ПДВ. Зокрема, дану тематику досліджували: Г. Оніщенко, Н. І. Атаманчук, В. І. Лабадін, О. Є. Заяць, В. М. Головачко, Ю. П. Остапенко та інші. Однак, незважаючи на увагу багатьох науковців, все ще існує потреба в комплексному дослідженні останніх змін в українському законодавстві, особливо у зв'язку з цифровізацією податкового адміністрування та гармонізацією з податковим законодавством ЄС.

Науково-практичне значення теми. Це дослідження має важливе наукове та практичне значення. З наукової точки зору, воно робить внесок у розвиток податкової юриспруденції, надаючи системний аналіз правової природи, механізмів та нормативної бази ПДВ. З практичної точки зору вона надає цінну інформацію для податкових органів, організацій та політиків. Висновки та рекомендації становлять основу для майбутніх законодавчих ініціатив, спрямованих на вдосконалення адміністрування ПДВ.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є проведення комплексного аналізу правового регулювання податку на додану вартість в Україні, виявлення існуючих проблем та запропонування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення. Основними завданнями є:

- виявити теоретико-правові основи податку на додану вартість;
- проаналізувати правовий механізм справляння ПДВ;
- окреслити проблеми та запропонувати шляхи вдосконалення правового регулювання ПДВ в Україні.

Предмет дослідження – система правових норм, принципів і механізмів регулювання ПДВ в Україні, включно із законодавством щодо ставок ПДВ, методів обчислення, порядку сплати та систем управління.

Об’єкт дослідження – правовідносини, що виникають у процесі встановлення, обчислення, сплати та адміністрування ПДВ в Україні, а також взаємодія платників податків і податкових органів з питань ПДВ.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплексний методологічний підхід, що поєднує загальнонаукові та правові методи. Історичний метод дає змогу простежити еволюцію та розвиток ПДВ в Україні та світі, а також створює контекст для розуміння чинної нормативно-правової бази. Системний аналіз дає змогу розглядати ПДВ як невід’ємну частину ширшої податкової системи та економічної політики.

Формально-юридичні методи дають змогу детально вивчити основні нормативні акти, що регулюють ПДВ. Правове моделювання допомагає підготувати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства з ПДВ. Порівняльно-правовий аналіз вивчає міжнародний досвід регулювання ПДВ та виявляє потенційні можливості застосування українського законодавства, зокрема, з урахуванням вимог європейської інтеграції та передової міжнародної практики податкового адміністрування.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел. Список використаних джерел налічує 26 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

1.1. Поняття, сутність та історія розвитку ПДВ в Україні та світі

Податок на додану вартість - це непрямий податок, який включають до ціни товарів (робіт, послуг), який сплачується покупцем, але обліковується продавцем (податковим агентом) і перераховується до державного бюджету. Ставка податку встановлюється Податковим кодексом України (далі – ПК України). Інакше кажучи, податок на додану вартість - це фіксований відсоток від суми надбавки, яку сплачує покупець будь-якого товару або послуги. При цьому цей податок сплачується до бюджету продавцем товару або послуги (продавець також зобов'язаний вести облік), а покупець є платником. Продавець у цій системі відносин є податковим агентом.

Податок на додану вартість стягується з будь-якої операції з надання послуг, продажу товарів або виконання робіт на території України. Слід зазначити, що податок поширюється як на нерезидентів, так і на українців і застосовується не тільки до товарів і послуг, вироблених в Україні, а й до імпорту та експорту товарів за межі України. Платником ПДВ є особа, яка здійснює або має намір здійснювати підприємницьку діяльність. «Загалом, для того щоб детально зрозуміти місце ПДВ у податковій системі України, необхідно визначити його внутрішній зміст, що розкривається, насамперед, через реалізацію функцій, які виконує ПДВ. До таких функцій належить, насамперед, фіскальна функція, яка є основою всього оподаткування не тільки в Україні, а й у світі, та гарантує достатність державного бюджету. Розглядаючи іншу функцію - регулюючу, ПДВ використовується для впливу на різні аспекти діяльності суб'єктів оподаткування» [26, с. 122].

Варто зазначити, що порівняно з іншими непрямими податками ПДВ мають ширшу податкову базу, можливість використання універсальних ставок і легший контроль над доходами національного бюджету. У зв'язку з цим цей

податок активно використовується в податковій практиці по всьому світу. Однак варто зазначити, що в деяких країнах (Австрія, Швейцарія, Канада, США і Японія) ПДВ не використовується, оскільки він безпосередньо впливає на ціну товарів, робіт і послуг і тим самим негативно позначається на добробуті громадян. Зрештою, саме споживач фактично платить ПДВ.

ПДВ поширюється на доходи, майно, прибуток, вартість товарів, робіт і послуг та інші категорії з вартісними або кількісними характеристиками, наявність або відсутність яких має значення для виникнення податкових зобов'язань. Таким чином, ПДВ є багатоцільовим податком. Згідно зі статтею 185 ПК України, «до об'єктів обчислення цього податку належать: постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України відповідно до статті 186 цього Кодексу; операції з передання права власності на заставні активи позичальнику (кредитору), товари, передані на умовах товарного фінансування, передання фінансового лізингу з метою використання позичальнику/лізингоодержувачу; ввезення товарів (і пов'язаних з ними послуг) на митну територію України в митному режимі імпорту або реімпорту; експорт або реекспорт експорту товарів (і пов'язаних з ними послуг) у митному режимі» [17].

«Одним із засновників ПДВ міг бути німецький промисловець Вільгельм фон Сіменс у 1918 році або ж американський економіст Томас С. Адамс, який теоретично обґрунтував можливість і необхідність запровадження такого податку у своїх роботах у період з 1910 по 1921 рік. Концепція ПДВ, запропонована Сіменсом, була інновацією, покликаною поліпшити оподаткування продажів: запровадження ПДВ давало змогу підприємцям повертати частину сплаченого податку, що давало змогу уникнути багатьох проблем, пов'язаних зі стягненням податку з продажів» [8, с. 31]. Проте, уперше ПДВ був запроваджений у Франції 1954 року і згодом поширився в Європі (кінець 60-х - початок 70-х років), а потім в Азії, Африці та Латинській Америці. Одна країна, де ПДВ відсутній, - це США. Однак і тут в останнє десятиліття точилися активні дебати щодо заміни податку з продажів федеральним ПДВ:

наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років у країнах Східної Європи (Болгарія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Чехія) та деяких країнах СНД (зокрема і Казахстан) запровадили ПДВ.

Тобто, «другий етап запровадження ПДВ розпочався наприкінці 1980-х років, коли ПДВ було запроваджено в розвинених країнах за межами ЄС, включно з Австралією, Канадою, Японією, Швейцарією та США. Цей етап також сприяв масовому поширенню ПДВ у країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються, переважно в Африці та Азії» [16, с. 201]. Сьогодні ПДВ стягується більш ніж у 160 країнах. Ставки податку варіюються від 5 до 28 %. Деякі держави виступають проти введення ПДВ на федеральному рівні і не адаптували його на рівні штатів, оскільки ПДВ заважає внутрішній торгівлі. Швейцарія, Японія та Австралія тривалий час не запроваджували ПДВ і застосовували податок з продажів у розмірі від 2 до 11 %.

Зазначимо, що Європейське економічне співтовариство, створене 1957 року, 1967 року зробило ПДВ обов'язковою умовою для вступу до нього, що також сприяло поширенню ПДВ. Найвідоміша країна, яка не запровадила ПДВ, - США. Держава виступає проти введення ПДВ на федеральному рівні, тому що на рівні штатів і муніципалітетів ПДВ просто не підходить, тому що заважає внутрішній торгівлі. ПДВ також не було запроваджено в багатьох карликових державах, які майже нічого не виробляють, або в країнах, багатих на природні ресурси, через наявність інших джерел доходу. «Нині у світі існує три основні моделі ПДВ - європейська, новозеландська та японська. З них найбільш ідеальним є новозеландський ПДВ, який стягується рівномірно на відносно широкій території» [16, с. 201].

В Україні ПДВ було запроваджено 1992 року ЗУ «Про податок на додану вартість» (втратив чинність). У 2000-х роках Україна поступово реформувала систему податку на додану вартість (ПДВ), щоб привести її у відповідність до європейських стандартів у рамках зусиль з європейської інтеграції. Податковий кодекс України, ухвалений у 2010 році, ще більше кодифікував правила ПДВ, а 2015 року запровадив електронне управління ПДВ для боротьби з шахрайством

і підвищення ефективності збору. Процес гармонізації податкового законодавства України з директивами ЄС триває, і реформа ПДВ залишається в центрі уваги під час обговорення фіскальної політики, особливо після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році. На сьогоднішній день ПДВ регулює ПК України [17].

1.2. Нормативно-правова база регулювання ПДВ в Україні

Податок на додану вартість є одним із найважливіших джерел надходжень до державного бюджету України і відіграє важливу роль у фіскальній системі країни. З моменту здобуття Україною незалежності законодавча база, що регулює ПДВ, зазнала низки змін, які відображають мінливу економічну ситуацію і шлях України до європейської інтеграції. Податок на додану вартість в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, а основною правовою базою для адміністрування ПДВ є Податковий кодекс України, прийнятий 2010 року.

Розділ V Кодексу всебічно регулює ПДВ і визначає такі ключові елементи, як категорії платників податків, операції, що підлягають оподаткуванню, податкові пільги, податкові ставки та адміністративні процедури. Згідно з Податковим кодексом України, стандартна ставка ПДВ становить 20%, але для деяких лікарських засобів і медичного обладнання застосовується знижена ставка 7%. ПК України також визначає операції, які звільняються від ПДВ, такі як освітні послуги, фінансові послуги, страхування та деякі медичні послуги [17].

Зазначимо, що Конституція України забезпечує правову основу оподаткування, включно з регулюванням ПДВ. Стаття 67 Конституції встановлює загальний обов'язок усіх громадян сплачувати податки і збори в порядку, встановленому законом. Крім того, стаття 92 визначає, що система оподаткування, податки і збори можуть встановлюватися тільки законодавством України, тож основні положення ПДВ мають бути встановлені парламентським законодавством, а не указом виконавчої влади [10]. Таке конституційне

підґрунтя гарантує стабільність і легітимність системи ПДВ і водночас захищає платників податків від довільної зміни їхніх податкових зобов'язань.

До цієї правової бази також належать положення Митного кодексу України та інших актів митного законодавства, які є частиною регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з обкладенням імпортом та експортом митом операцій з товарами, що переміщуються через митний кордон України. Статті 295-1 та 374 визначають декі аспекти порядку сплати ПДВ на митниці [14]. Інтеграція Податкового та Митного кодексів створює комплексне підґрунтя для транскордонного адміністрування ПДВ, що є особливо важливим у зв'язку з розширенням міжнародної торгівлі України після запровадження поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з Європейським союзом.

Окрім основних положень, низка постанов і розпоряджень Ради Міністрів України деталізують механізми реалізації адміністрування ПДВ. Зокрема важливою є постанова «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних» [23]. Вона встановлює чіткі правила функціонування електронної системи ПДВ в Україні. Зокрема, «новим кроком удосконалення нормативного регулювання стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України», який починаючи з січня 2015 року, визначає чіткі правила роботи системи електронного адміністрування ПДВ [19]. А ось порядок заповнення і подання податкової звітності з ПДВ регламентується Наказом №21 від 28.01.2016 року «Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість» [25].

«Варто зазначити, що вибір Україною європейської інтеграції як пріоритету зовнішньої політики привів її нормативне законодавство у відповідність до законодавства ЄС, зокрема в частині податкового адміністрування, включно з ПДВ» [15, с. 198]. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, підписана 2014 року, мала значний вплив на розвиток нормативно-правової бази України щодо ПДВ. Відповідно до угоди

Україна зобов'язалася поступово гармонізувати своє податкове законодавство з Директивою ЄС 2006/112/ЄС про спільну систему ПДВ [5].

Процес гармонізації призвів до внесення низки змін до податкового законодавства, включно зі зміною ставок ПДВ, коригуванням категорій податкових пільг і вдосконаленням адміністративних процедур. Прагнення України до європейської інтеграції ще більше прискорило реформу ПДВ: після того як Україна висунула свою кандидатуру на вступ до ЄС 2022 року, уряд активізував зусилля з приведення системи ПДВ у відповідність до європейських стандартів. Ці заходи включають подальше вдосконалення електронного контролю, зміцнення механізму відшкодування ПДВ експортерам і посилення контролю за ухиленням від сплати податків.

1.3.Правовий статус платників ПДВ, їх права та обов'язки

В Україні платниками ПДВ можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці, а рішення про реєстрацію як платника ПДВ може залежати від низки чинників, зокрема від сфери діяльності та типу податкового режиму, обраного підприємцем. Відповідно до п. 180.1. ст. 180 ПК України «особою, зобов'язаною сплачувати ПДВ, є: особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку на додану вартість; особа, яка ввозить на митну територію України товари оподаткованої вартості відповідно до Митного кодексу України та зобов'язана сплачувати податок під час переміщення товарів через митний кордон України; особи, які зобов'язані сплачувати податок під час переміщення товарів через митний кордон України; особи, які здійснюють облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без створення юридичної особи; управителі нерухомістю, які здійснюють управління нерухомістю тощо» [17].

Тобто, «платника ПДВ розглядають як суб'єкта податкових відносин, без якого адміністрування ПДВ не змогло б обійтися, відповідального за ведення податкового обліку, підготовку та подання податкових декларацій, звітів та

інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, реєстрацію податкових накладних і забезпечення сплати податків до бюджету» [2, с. 55]. Крім того, платниками податків ПДВ в Україні визнаються особи, загальна сума операцій з постачання оподатковуваних товарів/послуг яких за останні 12 календарних місяців перевищила 1 000 000 гривень (без урахування ПДВ). Такі особи зобов'язані зареєструватися як платники податків в органі податкової служби за місцем свого знаходження (місцем проживання), за винятком ФОПів.

«Необхідно зазначити, що законодавець передбачає спеціальний порядок реєстрації платників ПДВ. Така спеціальна реєстрація є особливістю цього податку, оскільки у разі сплати переважної більшості інших податків і зборів достатнім є факт перебування платника на обліку в податковому органі без будь-яких реєстраційних заходів» [2, с. 54]. Якщо особа, яка здійснює оподатковувані операції, не є платником податків, оскільки обсяг оподатковуваних операцій є меншим за встановлену суму, а загальне постачання товарів/послуг іншим платникам податків протягом попередніх 12 календарних місяців становить понад 50 % від загального постачання, та вважає за доцільне зареєструватися як платник податків на добровільних засадах, така реєстрація здійснюється за її заявою.

Підприємці, які перебувають на спрощеному режимі оподаткування, мають можливість сплачувати єдиний податок за нижчою ставкою в період реєстрації як платника ПДВ. Ця система застосовується до тих, хто входить до третьої групи спрощених систем оподаткування. Для юридичних осіб ситуація дещо інша. Якщо у компанії є філії, вони включаються до однієї юридичної особи і тому не реєструються окремо як платники ПДВ. Такий підхід дає змогу уникнути плутанини в податкових зобов'язаннях і спрощує бухгалтерський облік. Є кілька дуже важливих аспектів взаємовідносин між платником податків і платником ПДВ. Наприклад, якщо покупець є платником ПДВ, а постачальник не є платником ПДВ, покупець не зможе заявити цей податковий режим як додаткову пільгу за податковими вирахуваннями і заплатить більше податку. У

таких ситуаціях необхідне ретельне планування та використання податкових ризиків при виборі постачальників.

Визначення обсягу обов'язків і прав платників ПДВ має велике значення, оскільки в їх основі лежить порушення юридичного обов'язку, яке тягне за собою фінансову відповідальність платників податків. Захист прав платників податків насамперед ґрунтується на доведенні того, що певні зобов'язання не були виконані. Права платників податків - це, з одного боку, прямий механізм, що сприяє належному виконанню платниками податків своїх обов'язків, а з іншого - важлива гарантія захисту від неправомірних дій контролюючого органу.

Права платника податків - це міра можливих дій платника податків, визначена положеннями ПК України. Права платника податків означають, що платник податків може на власний розсуд будувати дії тією мірою, якою вони не заборонені податковим законодавством. Водночас невикористання платником податків цього права не повинно означати його припинення. Платник податків повинен мати можливість скористатися цим правом у будь-який час, поки воно існує. До їхніх основних прав належать виписка податкових накладних, вимога повернення ПДВ, сплаченого при придбанні бізнесу, вимога своєчасного повернення надміру сплаченого податку, отримання чітких вказівок від податкових органів та оскарження результатів податкових перевірок в адміністративному або судовому порядку.

Обов'язок платника податків - це захід належної поведінки, встановлений положеннями податкового законодавства, і платник податків не може відмовитися від його виконання. Обов'язок платника податків означає, що платник податків повинен діяти в порядку, встановленому податковим законодавством, незалежно від бажання платника податків. Обов'язок платника податків означає, що він повинен вчинити передбачені законом дії у строки, встановлені податковим законодавством або на вимогу контролюючого органу. Для прикладу, «в ПК України визначено випадок, коли посередник-нерезидент бере на себе податкову функцію постачальника послуг-нерезидента, і фактично

стає платником ПДВ замість постачальника послуг (ст. 208-1 ПК України)» [11, с. 75].

Обов'язки платників ПДВ протистоять правам і забезпечують цілісність системи. Платники ПДВ зобов'язані вести точний бухгалтерський облік і надавати підтверджувальні документи за всіма операціями, за необхідності правильно реєструвати операції в електронних системах, правильно обчислювати ПДВ з оподатковуваних постачань, регулярно подавати декларації з ПДВ у встановлені строки, вчасно перераховувати зібраний податок, співпрацювати під час проведення податкових перевірок і оновлювати свої реєстраційні дані. Вони зобов'язані оновлювати свою реєстраційну інформацію в разі змін. Невиконання цих зобов'язань зазвичай призводить до нарахування штрафів, відсотків або, у разі грубого невиконання, до кримінальної відповідальності.

Висновки до розділу 1

Отже, аналіз теоретично-правових засад ПДВ демонструє його важливість як основного фіскального інструменту в сучасній податковій системі. Нами було розглянуто концептуальну сутність та історичну еволюцію ПДВ в Україні та за кордоном, а також показано, як ПДВ розвивався та адаптувався до мінливих економічних умов. Розгляд нормативно-правової бази ПДВ в Україні підкреслює її складність і постійну відповідність європейським стандартам, а обговорення правового статусу платників ПДВ підкреслює важливий баланс прав та обов'язків в ефективному податковому адмініструванні.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

2.1.Правове регулювання ставок ПДВ: основна ставка та пільгові режими

Варто зазначити, що ПДВ включається до вартості товарів і послуг на кожному етапі їх розповсюдження, від виробника до кінцевого споживача. Цей податок сплачується покупцем або замовником у момент придбання товару або оплати послуг. При цьому ПДВ сплачується до державного бюджету продавцем товарів та/або послуг. Облік ПДВ містить такі компоненти: податковий кредит та податкове зобов'язання.

Податковий кредит - суми, що дають змогу платникам ПДВ зменшити свої податкові зобов'язання за звітний період (у частині вартості товарів, робіт або послуг, придбаних в іншого платника ПДВ, або суми ПДВ, сплаченої митним органам на кордоні). Податкове зобов'язання - загальна сума ПДВ, отримана (понесена) платником податку протягом звітного (податкового) періоду, та/або сума коштів податкових пільг, використаних платником податку не за призначенням або з порушенням порядку формування резервів, встановленого ПК України. Зокрема, ставки ПДВ у 2025 році є такими:

- 20% – загальна ставка пп. «а» п. 193.1 Податкового кодексу України;
- 14% – ставка для деяких сільськогосподарських товарів (пп. «г» п. 193.1 ПК);
- 7% – ставка ПДВ для медвиробів, лікарських засобів, екскурсійних послуг відвідувачам музеїв, показу оригінальних творів, адаптованих фільмів (пп. «в» п. 193.1 ПК);
- 0% – експортна ставка (пп. «б» п. 193.1 ПК, перелік операцій – у ст. 195 ПК). Також в ст. 197 ПК України міститься перелік операцій, які звільненні від оподаткування. У разі якщо операції з постачання товарів звільнено від

оподаткування на митній території України до операцій з експорту таких товарів застосовується нульова ставка. (ч. 195.2 ст. 195 ПКУ) [17].

Тобто, стандартна ставка ПДВ в Україні становить 20% і встановлена частиною 1 статті 193 ПК України. Вона приблизно збігається з країнами ЄС, проте не враховує відносно низький рівень купівельної спроможності населення в країні [12, с. 37-38]. Цю ставку застосовують до більшості оподатковуваних операцій з товарами та послугами на митній території України, а також до товарів і послуг, що імпортуються в Україну. Ця стандартна ставка становить основу системи ПДВ, яка забезпечує значні надходження до державного бюджету, зберігаючи при цьому конкурентоспроможність порівняно із сусідніми країнами.

Однак, визнаючи необхідність гнучкості економічної політики та соціальної допомоги, українське законодавство передбачає кілька пільгових режимів ПДВ. Щодо пільгових ставок, то варто зазначити, що податкова пільга - це звільнення платників податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податків і зборів, передбачених податковим законодавством, або сплата податків і зборів у меншому розмірі з підстав, передбачених податковим законодавством. Зокрема, існує чотири види податкових пільг щодо ПДВ:

- операції, що не підлягають оподаткуванню (виплата заробітної плати, продаж акцій, цінних паперів);
- операції, що звільняються від оподаткування (продаж домашнього дитячого харчування, домашніх зошитів, підручників);
- операції з нульовою ставкою оподаткування (експорт);
- операції, які оподатковуються за зниженою ставкою 7 % (продаж ліків).

Однією із пільгових ставок ПДВ є ставка у розмірі 7 %, яка, згідно зі статтею 193 Податкового кодексу, застосовується до певних категорій товарів і послуг [17]. До них належать ліки, медична техніка, вироби медичного призначення та обладнання для осіб з інвалідністю, зареєстровані в Україні. Ця знижена ставка відображає політику уряду, спрямовану на поліпшення доступу

до охорони здоров'я та підтримку вразливих груп населення. Іншим важливим пільговим режимом є ставка ПДВ 0%, передбачена статтею 195 ПК України [17]. Ця ставка застосовується переважно до експортних операцій і дає змогу українським компаніям уникнути податкового тиску на експорт, залишаючись конкурентоспроможними на міжнародних ринках. Зокрема, «оскільки знижену ставку ПДВ застосовують до певних соціально значущих і стратегічних груп товарів (послуг), а на ці товари (послуги) у світовій практиці зазвичай діють механізми регулювання цін, у разі запровадження зниженої ставки ПДВ шляхом регулювання цін на такі товари (послуги) у постачальника необхідно проаналізувати можливість забезпечення зниження ціни товару (послуги)» [6, с. 14].

Платники податків можуть відповідно до законодавства користуватися пільгами, передбаченими ПК України або іншими нормативними актами з оподаткування. Пільгові податкові ставки та зменшення податкових зобов'язань застосовуються у випадках, передбачених законодавством. Варто зазначити, що платники податків не мають права відмовитися від використання пільгових режимів з ПДВ. Зокрема, податкова пільга, як визначено у п. 30.1 ПК України [17], передбачає звільнення платника податків від обов'язку нарахування та сплати податку та збору, або можливість сплатити їх у меншому розмірі, за умови наявності підстав, передбачених у п. 30.2 ПК України [17].

Облік таких пільгових сум регулюється Порядком обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг, затвердженим Кабінетом Міністрів України [24]. Платники податків зобов'язані включати інформацію про суму податкових пільг до податкової звітності, що подається до контролюючих органів у встановлені законодавством строки. Платники податків зобов'язані забезпечити належне документальне оформлення податкових пільг та подання звітності в установленому порядку. За необхідності контролюючий орган може провести перевірку відповідного оподаткування та використання податкових пільг.

Податковий кодекс також передбачає звільнення від ПДВ деяких операцій, що детально описано в статті 197 [17]. Ці податкові пільги поширюються на широкий спектр соціально значущих послуг, включно з освітніми послугами, що надаються освітніми установами, медичними послугами, послугами соціального захисту, послугами у сфері культури, а також послугами, пов'язаними з фізичною культурою і спортом. Ці податкові пільги відображають прагнення держави підтримати важливі соціальні сектори, не створюючи при цьому додаткового податкового тягара. Малі та середні підприємства (далі - МСП) в Україні можуть скористатися спрощеним податковим режимом, який у багатьох випадках включає звільнення від сплати ПДВ. Згідно зі статтею 291 ПК України, «підприємці, чий річний дохід не перевищує певного порогу, можуть обрати спрощений режим оподаткування замість кількох податків, включно з ПДВ» [17]. Такий підхід сприяє розвитку підприємництва та знижує адміністративне навантаження на МСП.

Варто зазначити, що з 1 січня 2025 року скасовано нульову ставку ПДВ для підприємств, створених організаціями осіб із інвалідністю. Разом із нульовою ставкою скасовано і право не коригувати податковий кредит за покупками на суму сплаченого податку. У цих категоріях залишилися тільки операції, звільнені від ПДВ (за винятком деяких операцій). Крім того, з 1 січня 2025 року буде скасовано такі звільнення від ПДВ: звільнення від ПДВ під час імпорту товарів, що використовуються для потреб авіаційної промисловості (за винятком товарів) [22], звільнення від ПДВ під час постачання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для авіаційної промисловості [22], звільнення від ПДВ при постачанні товарів, вироблених безпосередньо підприємствами та громадськими організаціями осіб із інвалідністю [21], розстрочка зі сплати ПДВ при імпорті обладнання та комплектуючих [20], ПДВ за ставкою 7% на послуги повітряного транспорту з внутрішніх перевезень пасажирів і багажу.

2.2. Правовий порядок обчислення та сплати ПДВ

Як уже зазначалося нами раніше, податок на додану вартість є одним із найважливіших податків у фіскальній системі України і робить значний внесок до державного бюджету. Правові засади обчислення та сплати ПДВ в Україні встановлюються головним чином Податковим кодексом України, доповненим різними указами та постановами. Тому вбачаємо за потрібне описати правове регулювання обчислення та сплати ПДВ, приділяючи увагу основним законодавчим положенням, що регулюють цей процес. Основи регулювання ПДВ викладено у Розділі V ПК України, який регулює платників податків, оподатковувані операції, податкові ставки, податкові пільги та процедурні аспекти.

Розрахунок ставок ПДВ є основоположним аспектом оподаткування для будь-якого бізнесу в Україні. Як правило, стандартна ставка ПДВ становить 20% і застосовується до більшості товарів і послуг. Зокрема, відповідно до п. 200.1. ст. 200 ПК України, «сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету, визначається як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли протягом звітного періоду, та сумою податкового кредиту звітного періоду» [17]. Тобто, розрахунок ПДВ проводиться на основі методу, передбаченого статтями 198 та 200 ПК України. Відповідно до цього методу платники податків розраховують різницю між вихідним податком (ПДВ, сплачений з продажів) і вхідним податком (ПДВ, сплачений з покупок). Цей метод дає змогу компаніям відшкодовувати ПДВ, сплачений за введені ресурси, які використовуються у виробництві, і, таким чином, оподатковувати тільки додану вартість на кожному етапі ланцюжка виробництва і розподілу.

Варто зазначити, що ПДВ сплачується в деклараційному циклі. Стаття 203 Податкового кодексу передбачає, що платники податків зобов'язані сплатити ПДВ протягом 10 календарних днів після закінчення строку подання декларації. Однак електронна система управління запровадила механізм передоплати через спеціальний рахунок ПДВ, як це передбачено у статті 200-1. Згідно з цією системою, платники податків зобов'язані зберігати на своєму ПДВ-рахунку

кошти, достатні для реєстрації податкової накладної, що фактично приймає форму авансового платежу в рахунок майбутніх зобов'язань зі сплати ПДВ [17; 1, с. 1459-1460].

Через це щодо сплати ПДВ варто зазначити, що відповідно до пунктів 200-1.1 і 200-1.2 ст. 200-1 ПК України, платникам ПДВ Казначейством автоматично на безоплатній основі відкривається рахунок у системі електронного адміністрування податку (далі – СЕА ПДВ) [17]. Платник ПДВ перераховує до СЕА ПДВ з власного розрахункового рахунку суму коштів, необхідну для досягнення суми, на яку платник податку має право зареєструвати податкову накладну та/або коригувальний розрахунок в Єдиному реєстрі та сплатити узгоджене податкове зобов'язання до бюджету.

Міністерство фінансів перераховує від СЕА платника податку ПДВ до державного бюджету суму податкового зобов'язання з ПДВ, що підлягає сплаті за звітний податковий період, а штраф з ПДВ сплачується з власного розрахункового рахунку платника податку. Кошти, з рахунку СЕА ПДВ платника ПДВ перераховуються Казначейством у строки встановлені Порядком електронного адміністрування податку на додану вартість [4] до Державного бюджету в сумі податкових зобов'язань з ПДВ, що підлягає сплаті за наслідками звітного податкового періоду.

Зазначимо, що податковим обов'язком визначається обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені ПК України (пункт 36.1 статті 36 Кодексу) [17]. Тому підприємці, зареєстровані як платники ПДВ, мають подавати звітність. Важливим моментом є те, що декларацію необхідно подавати щомісяця, протягом 20 днів після закінчення звітного періоду. Наприклад, декларація має бути подана протягом 20 днів. До звітності входить не тільки сама декларація, а й додаткові документи, такі як заява про поточне податкове зобов'язання та заява про послуги, які оподатковуються ПДВ.

На наше переконання, наявність і своєчасна доставка цих документів важливі для якісного складання декларації. Процедура звільнення від сплати

водного податку часто є складним і бюрократичним процесом, що вимагає глибокого знання податкового законодавства і чіткого розуміння всіх процедурних питань. Нерідко підприємці домагаються від податкових органів пільгового режиму або звертаються за юридичною допомогою для вирішення конкретних питань.

«Особливістю української системи ПДВ є електронний контроль, запроваджений поправками до ПК України. Система електронного адміністрування ПДВ почала працювати з 1 січня 2015 р., однак змінюється до сьогодні разом Податковим кодексом України та іншими нормативно-правовими актами, що регламентують операції з ПДВ» [3, с. 137-138]. Ця електронна система виконує низку функцій, зокрема сприяє автоматичному розрахунку податкових зобов'язань, дає змогу перевіряти заяви про надання податкових кредитів і допомагає запобігти схемам ухилення від сплати податків. ПК України встановлює конкретні звітні періоди з ПДВ.

Зокрема, звітним періодом щодо сплати ПДВ є один місяць з огляду на такі особливості: якщо особу зареєстровано як платника податків не в перший день календарного місяця, то першим звітним (податковим) періодом вважається період з дати реєстрації до останнього дня першого календарного місяця; якщо реєстрацію особи як платника податків анульовано не в останній день календарного місяця, то останнім звітним (податковим) періодом вважається період з першого по останній день цього місяця.

На наше переконання, електронна система сплати ПДВ в Україні дає значні переваги як бізнесу, так і державі. Запроваджена шляхом внесення змін до ПК України, зокрема до статті 200-1 система забезпечує прозорість через обов'язкову реєстрацію рахунків-фактур у Єдиному реєстрі та значно скорочує можливості для схем ухилення від сплати податків, що були проблематичними в минулому. Для підприємств, які дотримуються вимог законодавства, система забезпечує більшу надійність і більш швидке опрацювання законних заяв про податкові вирахування, а автоматизований механізм перевірки допомагає створити рівні умови для виявлення шахрайства. Електронна система також

спрощує адміністративні процедури, скорочує кількість паперової роботи та помилок у розрахунках, а також надає податковим органам дані про операції з ПДВ у режимі реального часу, що дає змогу більш ефективно проводити податковий моніторинг та аналіз.

Висновки до розділу 2

Отже, правове регулювання ставок ПДВ в Україні є багатограним підходом, що дає змогу збалансувати фінансові потреби з пріоритетами економічного розвитку та соціальними міркуваннями: стандартна ставка у 20% забезпечує стабільну базу доходів, а пільгові режими, спрямовані на певні сектори та види діяльності, відображають політичні цілі. Хоча в міру проведення економічних реформ та європейської інтеграції в Україні ймовірні подальші вдосконалення системи ПДВ, базова структура стандартної та пільгової ставки податку залишиться наріжним каменем податкової політики України.

Правовий порядок обчислення і сплати ПДВ в Україні являє собою складну систему, розроблену з урахуванням фінансових потреб, економічних міркувань і міжнародних зобов'язань. Електронні адміністративні системи, диференційовані податкові ставки та різні форми операцій відображають складність сучасних економічних відносин. Незважаючи на проблеми, що зберігаються в таких галузях, як процедури відшкодування і витрати на дотримання вимог, Україна продовжує вдосконалювати свою систему ПДВ з метою підвищення ефективності, скорочення ухилення від сплати податків і приведення її у відповідність з передовою міжнародною практикою.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПДВ В УКРАЇНІ

3.1 Інституційні та нормативно-правові механізми вдосконалення системи оподаткування ПДВ в Україні

Податок на додану вартість є одним із найважливіших джерел доходів українського бюджету, становлячи близько 40% податкових надходжень. Незважаючи на свою фіскальну значущість, наявна система ПДВ стикається зі значними проблемами, пов'язаними з ефективністю адміністрування, витратами на дотримання вимог і вразливістю до шахрайства. Система ПДВ в Україні зазнала низки змін з моменту її запровадження на початку 1990-х років. Незважаючи на те, що ці зміни поступово покращили систему, в ній залишаються невирішені проблеми, включно зі складними процедурами відшкодування, адміністративним тягарем і шахрайськими схемами, які підривають як державні доходи, так і діяльність підприємств.

Тому для початку вбачаємо за необхідне виділити нормативно-правові та інституційні проблеми оподаткування ПДВ. Зокрема, ПК України, ухвалений у 2011 році, не вирішив усіх проблем і невідповідностей старого закону з точки зору адміністрування. Частка ПДВ у податкових доходах бюджету велика, але нижча за потенційно можливу. У результаті недостатня частка ПДВ у складі ефективної ставки податку на споживання знижує ефективність збору податку за відносно високими ставками. Це пов'язано з тим, що високі податкові ставки скоріше стримують, ніж стимулюють економічну активність. В Україні відносно висока, де-факто основна ставка ПДВ у 20% забезпечує ефективність фіскальної функції, але фактично не виконує інших функцій ПДВ.

Також проблемним є те, що законодавство з адміністрування ПДВ в Україні є складним і потребує значних зусиль для розуміння та дотримання платниками податків і податковими органами. Це може призвести до

потенційних помилок і непорозумінь. Проблеми в управлінні збором ПДВ можуть призвести до дефіциту бюджету та проблем із дотриманням податкового законодавства. Ефективне адміністрування є ключем до забезпечення справедливого розподілу податкового тягаря. Через це з точки зору законодавства Україна потребує всебічного перегляду законодавчої бази з ПДВ. Положення чинного Податкового кодексу з ПДВ часто неоднозначні, що створює можливості для різних тлумачень і суперечок між платниками податків та органами влади. Правова реформа має бути спрямована на спрощення положень щодо ПДВ, скорочення вилучень та гармонізацію податкового законодавства України з директивами ЄС, що є частиною ширших зусиль України з європейської інтеграції.

Угода про асоціацію між ЄС та Україною забезпечує дорожню карту для такої гармонізації, особливо щодо Директиви 2006/112/ЄС про загальну систему податку на додану вартість. Однією з перспективних законодавчих змін є запровадження різних ставок ПДВ для різних категорій товарів і послуг. «Перспективним є також перехід на стандартизовані електронні рахунки-фактури замість актів виконаних робіт і податкових накладних. Реформа системи ПДВ в Україні має збільшити податкові надходження до бюджету, спростити ведення бізнесу і, насамперед, скоротити тіньову економіку» [13, с. 47].

Як уже зазначалося, наразі в Україні діє стандартна ставка податку в розмірі 20 % з обмеженими винятками, однак більш тонкий підхід може забезпечити досягнення цілей соціальної політики при збереженні стабільності доходів. Нижчі ставки податку можуть застосовуватися до товарів і послуг першої необхідності, стимулюючи споживання серед груп населення з низьким рівнем доходу, а вищі ставки - до предметів розкоші. Однак така диференціація має бути ретельно продумана, щоб не створювати нових адміністративних складнощів і можливостей для ухилення від сплати податків.

На наше переконання, будь-яке вдосконалення чинної системи ПДВ має ґрунтуватися на її реальному призначенні. Виконання функції регулювання доходів державного та місцевих бюджетів залежить від правильної організації

системи платників ПДВ. Функція регулювання доходів державного бюджету пов'язана з усіма елементами системи ПДВ, найважливішим з яких є строки сплати платежів до бюджету та узгодженість податкових баз. Для прикладу, в Постанові Верховного суду від 26.07.2024 по справі № 804/1434/17 [18] Верховний суд підтвердив правомірність позиції платника податків про те, що податкова база з ПДВ розраховується виходячи з ціни договору, а не вартості виконання робіт. Суд постановив, що податкові органи неправомірно застосували вимогу про включення до податкової бази нерозподілених постійних накладних витрат.

Зокрема, удосконалення системи оподаткування ПДВ в Україні може включати спрощення законодавства, більш ефективне адміністрування, підтримку платників податків і можливість впровадження сучасних технологій для автоматизації збору та аналізу даних. Важливим інституційним механізмом є створення незалежних наглядових органів для контролю за адмініструванням ПДВ. Такий інститут забезпечить необхідні стримування і противаги, скоротить можливості для корупції та підвищить прозорість системи. Такі країни, як Велика Британія і Швеція, успішно впровадили подібні наглядові механізми, які можуть послужити моделлю для інституційної реформи в Україні.

Система відшкодування ПДВ є особливо проблемною сферою і потребує термінового реформування. Затримки у відшкодуванні законних заліків з ПДВ історично підривають довіру бізнесу та спричиняють значні проблеми з рухом грошових коштів у експортерів. Необхідно внести зміни до законодавства, щоб установити чіткі строки розгляду заяв про відшкодування, запровадити автоматичну процедуру відшкодування для платників податків, які відповідають встановленим вимогам, і створити ефективний механізм оскарження спірних випадків. «Питання відшкодування ПДВ на сьогоднішній день є актуальним не тільки в Україні, а й у всьому світі через недосконалість механізмів податкового адміністрування. Податкові органи різних країн повідомляють про досить часті випадки шахрайства, пов'язаного з незаконним відшкодуванням, особливо під час експортних операцій» [1, с. 1461].

На наше переконання, Ще одним варіантом удосконалення процедур відшкодування ПДВ в Україні є залучення незалежного аудитора для перевірки обґрунтованості заявленої до відшкодування суми. Діяльність такого аудитора підлягає спеціальному ліцензуванню, і для отримання ліцензії аудитор має відповідати досить жорстким вимогам щодо розміру статутного капіталу, кваліфікації співробітників тощо. Таким аудиторам надаються додаткові права на отримання певної інформації від податкових і митних органів. Після проходження аудиту, за відсутності зауважень, компанія-експортер отримує відшкодування, причому відповідальність за законність відшкодування несуть як компанія-експортер, так і аудиторська компанія.

3.2. Інноваційні підходи до адміністрування ПДВ в умовах цифровізації економіки

Для початку зазначимо, що традиційні режими ПДВ були розроблені для матеріальних товарів і фізичних операцій, у той час як у сучасній цифровій економіці існують транскордонні цифрові послуги, електронна комерція та віртуальні ринки, які перетинають географічні кордони. Така невідповідність призводить до значних витоків доходів і складності адміністрування. Інноваційні підходи, такі як звітність про транзакції в режимі реального часу, системи перевірки на основі блокчейну та автоматизовані інструменти забезпечення відповідності, стають ефективними рішеннями. Для прикладу, механізм «єдиного вікна» Європейського союзу спрощує дотримання вимог для постачальників цифрових послуг. Також як приклад можна зазначити те, що «у Чилі додаток e-Renta використовується для спрощення прибуткового оподаткування та заохочення добровільного подання податкових декларацій. Додаток дає змогу платникам податків переглядати та приймати заздалегідь заповнені декларації, перевіряти їхній статус і відстежувати, чи були прийняті їхні заяви на повернення» [7, с. 250].

Нещодавно запроваджена електронна система управління ПДВ є важливим кроком уперед у модернізації механізму збору податків. Однак для усунення неефективних механізмів, що залишаються, необхідні подальші інституційні поліпшення. Одним із важливих напрямів реформ є зміцнення інституційного потенціалу податкових органів. Для цього необхідні цілеспрямовані інвестиції в технологічну інфраструктуру, програми підвищення кваліфікації співробітників податкових органів і реструктуризація адміністративних структур для поліпшення якості надання послуг і можливостей правозастосування.

Державна податкова служба України має створити спеціальний департамент ПДВ із передовими аналітичними можливостями для виявлення моделей ризику та ефективнішого виявлення шахрайства. «Оскільки ЄС уже кілька років (з 2015 року) адаптує політику непрямого оподаткування цифрової діяльності через систему ПДВ (тобто електронну комерцію включено до наявної бази непрямого оподаткування), запровадження нового оподаткування може призвести до ризиків подвійного оподаткування, нових викривлень і ускладнень в наявній податковій системі. Податкову базу має бути визначено дуже ретельно і скрупульозно, тому що це може призвести до ризиків подвійного оподаткування, нових викривлень і ускладнень в існуючій податковій системі» [9, с. 55].

Також вважаємо, що необхідно розробити електронну систему управління ПДВ, щоб автоматизувати перевірку заяв про відшкодування та скоротити час опрацювання і можливості для корупції. Цифрова трансформація - ще один важливий напрям вдосконалення системи ПДВ. Україна домоглася значного прогресу у впровадженні електронного виставлення рахунків-фактур, але подальша інтеграція цифрових технологій може значно поліпшити дотримання законодавства і знизити адміністративні витрати. Законодавчі зміни мають бути спрямовані на розширення використання звітності за операціями в режимі реального часу, цифрових журналів аудиту та автоматизованих інструментів оцінки ризиків. Успішні приклади таких країн, як Естонія, демонструють, як

комплексна цифровізація може підвищити ефективність податкового адміністрування і одночасно знизити навантаження на бізнес.

Також «інтерес становить також поява чат-ботів, які спрощують і прискорюють отримання платниками податків необхідної їм інформації. Наприклад, в Іспанії було розроблено віртуального помічника на базі штучного інтелекту для оподаткування ПДВ, щоб полегшити надання якісної інформації відповідно до власних стандартів і полегшити розуміння складних податкових правил і норм. У Португалії віртуальні помічники на базі чатботів надають відповіді на найпоширеніші запитання окремим платникам податків, забезпечуючи конфіденційність і безпеку даних користувачів. Крім того, вони дають змогу перенаправляти особисті та телефонні контакти до автоматизованої служби, що забезпечує стандартизацію відповідей на різних платформах соціальних мереж» [7, с. 250].

Інноваційний підхід полягає в тому, що цифрові платформи беруть на себе відповідальність за збір і сплату ПДВ за операціями, що здійснюються через їхні сервіси. Така модель «відповідальності платформи» в різних формах застосовується в багатьох країнах, визнаючи центральну роль, яку ці організації відіграють у цифровій економіці, і використовуючи наявну платіжну інфраструктуру. Крім того, дедалі частіше розробляють інтерфейси прикладного програмування для створення безперебійного зв'язку між бізнес-системами та податковими органами, що дає змогу скоротити витрати на дотримання законодавства та підвищити точність і своєчасність даних.

Висновки до розділу 3

Отже, удосконалення оподаткування ПДВ в Україні потребує багатостороннього підходу, що включає як інституційне зміцнення, так і законодавчу реформу. Тоді як негайні реформи можуть розв'язати найгостріші проблеми неефективності, довгострокова стратегія має бути спрямована на створення сучасної, прозорої та ефективної системи ПДВ, що відповідає

європейським стандартам. Такі реформи можуть не тільки збільшити надходження до бюджету, а й поліпшити умови ведення бізнесу в Україні, залучити більше інвестицій і сприяти економічному зростанню.

Переведення адміністрування ПДВ у цифровий формат являє собою зміну парадигми: від періодичної самооцінки до постійного моніторингу операцій. Хоча такі інновації вимагають значних інвестицій у технологічну інфраструктуру і правову базу, вони також приносять значний прибуток за рахунок скорочення шахрайства, зниження витрат на дотримання вимог і більш ефективного збору доходів. У міру розвитку цифрової економіки податковим органам слід зберігати гнучкість у підході до регулювання, а для вирішення транскордонних питань необхідно забезпечити міжнародну координацію. Найуспішніші системи адміністрування ПДВ поєднуюватимуть у собі потужний потенціал правозастосування з механізмами дотримання вимог бізнесу та використовуватимуть цифрові технології для створення прозорішої, ефективнішої та стійкішої податкової системи для економіки XXI століття.

ВИСНОВКИ

З огляду на досліджене нами вище, можемо зробити такі висновки:

1. Вивчення теоретичних і правових засад ПДВ дало змогу встановити його важливість як інструменту фіскальної політики, який зазнав значної еволюції як в Україні, так і в усьому світі. Аналіз українського законодавства свідчить про наявність комплексної правової системи, що регулює основні елементи ПДВ, механізми його адміністрування та контролю. Правовий статус платників податку на додану вартість характеризується певними правами та обов'язками, що сприяють ефективному справляння ПДВ. Дослідження підтверджує, що розвиток української системи ПДВ відбувається під впливом міжнародних стандартів, зокрема директив ЄС, що відображає інтеграційну спрямованість України.

2. Дослідження правових механізмів справляння ПДВ засвідчило, що в Україні діє диференційована система ставок податку, яка включає стандартну та пільгову системи ставок. Аналіз процедур нарахування та сплати виявив складні правовідносини між платником податків і державою. Механізм справляння ПДВ в Україні зазнав значних змін, спрямованих на підвищення ефективності та зниження можливості шахрайства, зокрема за рахунок електронного урядування; правове регулювання ставок ПДВ забезпечує баланс між фіскальними інтересами держави та необхідністю підтримки соціально значущих галузей економіки.

3. Дослідження, присвячене вдосконаленню правового регулювання ПДВ, виявило інституційні та нормативні проблеми, що потребують комплексного вирішення. Аналіз механізмів реформування засвідчив необхідність подальшої гармонізації зі стандартами ЄС та запровадження ефективних заходів щодо боротьби з шахрайством. Дослідження інноваційних підходів до адміністрування ПДВ в умовах цифрової економіки виявило великий потенціал технологічних рішень для підвищення ефективності податкового адміністрування, таких як електронні системи, технологія блокчейн і

вдосконалені портали платників податків. Проте вдосконалення регулювання ПДВ повинно враховувати міжнародний досвід і технологічні можливості.

Отже, це дослідження підтверджує, що ПДВ є основоположним елементом податкової системи, генерує значні бюджетні надходження та відіграє важливу роль у регулюванні економіки. Аналіз теоретичних засад, механізмів справляння та перспектив удосконалення виявив як досягнення, так і питання, що потребують подальшої законодавчої уваги. Основні вдосконалення правил ПДВ включають гармонізацію з ЄС, інноваційні адміністративні методи, заходи щодо боротьби з податковим шахрайством та оптимізацію системи податкових пільг. Реалізація цих заходів дасть змогу підвищити ефективність ПДВ як фіскального інструменту, знизити адміністративне навантаження на платників податків і створити сприятливі умови для розвитку бізнесу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх О. В., Затока Т. В., Сливка О. М. Проблемні аспекти оподаткування ПДВ. The 3rd International scientific and practical conference — Modern research in world science (June 12-14, 2022) SPC — Sci-conf.com.ua, Lviv, Ukraine. 2022. С. 1458-1461.
2. Атаманчук Н. І. Особливості правового статусу платників податку на додану вартість в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. №30 (69). С. 52-57.
3. Деркач О. О. Фіскальна ефективність переходу на електронну систему адміністрування ПДВ. Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (3 грудня 2021 р). Вип. 15. Луцьк: ІВВ Луцького національного технічного університету, 2021. С. 137-139.
4. Деякі питання електронного адміністрування податку на додану вартість: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014, № 569-2014-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.03.2025).
5. Директива Ради ЄС 2006/112/ЄС: Директива від 28.11.2006, № 994_928. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_928#Text (дата звернення: 04.03.2025).
6. Єфименко Т. І., Іванов Ю. Б., Карпова В. В. Диференційовані ставки ПДВ в Україні: проблеми та напрями вирішення. *Наукові праці НДФІ*. 2021. №1. С. 5-21.
7. Замасло О. Т., Зарівна А. В. Система електронного адміністрування податків в Україні в умовах глобальної цифровізації. *Бізнес Інформ*. 2024. №4. С. 244-252.
8. Заяць О. Є., Головачко В. М. Передумови виникнення та історія розвитку податку на додану вартість. Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: Матеріали VII

Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції, 28 жовтня 2020 р., м. Мукачево. С. 30-32.

9. Іванов С. В., Чекіна В. Д., Разумова Г. В. Податки майбутнього: адміністрування в умовах цифровізації економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. №43. С. 54-59.
10. Конституція України: Закон України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.03.2025).
11. Лабадін В. І. Особливості правового статусу нерезидента-платника податку на додану вартість, який постачає електронні послуги. *Київський часопис права*. 2023. №3. С. 73-79.
12. Масленніков Є. І., Гусєв, А. О. Податок на додану вартість в Україні: поточний стан та шляхи реформування. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. № 5(32). С. 35-38.
13. Медвецька Н., Прокопенко І. Особливості системи оподаткування ПДВ у ЄС: досвід для України. Актуальні питання оподаткування в країнах ЄС: досвід для України : збірник тез науково-практичного круглого столу. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. С. 45-48.
14. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012, № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 04.03.2025).
15. Оніщенко Г. Адміністрування податку на додану вартість в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2020. №3 (39). С. 195-204.
16. Остапенко Ю. П. Історія виникнення та розвитку податку на додану вартість. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства: Збірник матеріалів VII Міжнародної науковопрактичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського

національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»; 09-10 грудня 2021 року. К.: КНЕУ, 2021. С. 200-202.

17. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010, № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.03.2025).
18. Постанова Верховного суду від 26.07.2024 по справі № 804/1434/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120665511> (дата звернення: 07.03.2025).
19. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 31.07.2014, № 1621-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-18#Text> (дата звернення: 04.03.2025).
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо приведення деяких норм у відповідність із Законом України «Про Митний тариф України» та уточнення окремих положень: Закон України від 16.01.2024, № 3553-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3553-20#Text> (дата звернення: 05.03.2025).
21. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності підприємств та організацій, заснованих громадськими об'єднаннями осіб з інвалідністю: Закон України від 05.12.2019, № 344-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344-20#Text> (дата звернення: 05.03.2025).
22. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо підтримки літакобудівної галузі: Закон України від 20.12.2016, № 1795-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1795-19#Text> (дата звернення: 05.03.2025).
23. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2010, №1246-2010-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1246-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.03.2025).

24. Про затвердження Порядку обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2010, №1233-2010-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.03.2025).
25. Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість: Наказ Міністерства фінансів України від 28.01.2016, № z0159-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-16#Text> (дата звернення: 04.03.2025).
26. Фокша, Л. В., М. А. Іванова. Місце податку на додану вартість у податковій системі України. Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення в умовах євроінтеграції : матеріали регіон. студ. форуму (м. Дніпро, 22 травня 2020 р.). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 120-123.